

57 מום על ידי עובד בוכבים גדול, דאיתי לאיחלופי בנדול – שאז יש
 58 חשש שהרואה יטעה לומר שגם כאשר ישראל גדול הטיל מום
 59 מותר, אימא לא התירו.
 60 מסיימת הגמרא: צריכא המשנה להשמיע דין זה בין בעובד כוכבים
 61 ובין בתינוקות.
 62 הגמרא מביאה מחלוקת כאשר אמר ישראל לגוי 'בכור זה מותר אם
 63 נעשה בו מום': אמר רב חסדא אמר רב קמינא, לא שנו במשנה
 64 שהבכור מותר על ידי המום שהטיל בו הגוי, אלא דאמר ליה
 65 הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר בשחיטה אלא אם כן היה
 66 בו מום', שמשמע מלשון זו שלא יהיה מותר אלא כאשר יפול בו מום
 67 ממילא, שאז יש להתיר מחמת המום שהטיל בו הגוי לאחר ששמע
 68 כן, משום שאין לומר שמתוך מה שאמר לו הבין שטוב לו שיפיל בו
 69 מום. אבל אם אמר ליה הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר
 70 בשחיטה אלא אם כן נעשה בו מום', שמשמע מלשון זו שיהיה היתר
 71 לבכור על ידי מום שיעשה בו על ידי אדם, אין מתירים את הבכור
 72 מחמת המום שהטיל בו הגוי ששמע כן, משום שהישראל הזה הוא
 73 במאן דאמר ליה זיל עביד ביה מומא דמי – כאילו אמר לו לך
 74 והטל בו מום.
 75 אמר רבא, מכדי ממילא הוא – הרי בכל אופן אין מתירים את
 76 הבכור אלא באופן שהגוי לא ידע שהבכור יהיה מותר על ידי המום
 77 שיטיל בו, ולא התכוין להתירו, ואם כן, כאשר הגוי אינו יודע
 78 שהבכור יהיה מותר על ידי המום שיטיל בו, מה ל' ה'יה' מה ל'
 79 נעשה', הלא כיון שאינו יודע שהבכור יהיה נותר על ידי המום
 80 שיטיל בו, בודאי אינו סבור שמתכוונים לומר לו לך והטל בו מום.
 81 אלא, ודאי כשאומרים לו 'נעשה', נמי ממילא הוא – גם כן סבור
 82 הוא שאומרים לו רק שאם יפול בו מום מאיליו יהיה מותר לשוחטו,
 83 ולא שנא באיזה לשון אומרים לו, ובין שאמרו לו 'יהיה' ובין שאמרו
 84 לו 'נעשה', אם הלך והטיל בו מום בלא שידע שיתור, מותר לשוחטו
 85 על אותו מום.
 86 שנינו במשנה: זה הכלל, כל שהוא לדעת, אסור. הגמרא מבררת
 87 מה בא כלל המשנה לרבות. שואלת הגמרא: לאיתווי מאי – מה בא
 88 כלל זה לרבות לאסור יותר מהמבואר במשנה. משיבה הגמרא:
 89 לאיתווי גרמא – לאסור אופן שיגרמו לבכור שיוטל בו מום, כגון
 90 שיניחו לו בצק או תאנה מיובשת על אוננו כדי שיבוא הכלב לאוכלם
 91 וינשוך באוננו ויעשהו בעל מום.
 92 שנינו במשנה: כל שהוא שלא לדעת, מותר. הגמרא מבררת מה בא
 93 כלל זה לרבות. מבארת הגמרא: כלל זה בא לאיתווי להיתר, אופן
 94 של מסיח לפי תומו, כלומר, שלא שאלם הקסדור מה טיבו וענו לו
 95 שהוא בכור שאסור בשחיטה אם אין בו מום, אלא הם עצמם דיברו
 96 לפי תומם ואמרו לו שלא ישחט בכור זה לעולם אלא אם יפול בו
 97 מום, ולא התכוונו שישמע הקסדור ויטיל בו מום.

משנה

98 המשנה מביאה אופן שיש להתיר בכור על ידי מום שהטיל בו אדם:
 99 אם היה איל בכור מנגת, ודפו לאדם כדי לנגוח בו, ופעטו האדם
 100 ועשה בו מום, הרי זה שוחטין עליו ואפילו אם אדם זה הוא כהן
 101 החשוד להטיל מום בבכור כדי להתירו לו, מפני שכוונתו היתה רק
 102 להציל את עצמו ולא להטיל בו מום.
 103

גמרא

104 הגמרא מביאה מחלוקת מה הדין כאשר בעטו לאחר זמן ולא בזמן
 105 שרדף אחרי: אמר רב פפא, לא שנו במשנה שבכור שנעשה בעל
 106 מום מחמת בעיטת הנרדף על ידו מותר, אלא כשבעטו בשעת
 107 רדיפה, שאז לא בעט אלא כדי להציל את עצמו, אבל אם בעט בו
 108 לאחר רדיפה – לאחר שכבר ניצל מרדיפתו, לא – אין הבכור נותר
 109 מחמת המום שנעשה בו בבעיטה, מפני שאז כוונתו היתה להטיל בו
 110 מום, שהרי לא היה צריך לבעוט בו כדי להינצל ממנו.
 111 מקשה הגמרא: פשיטא. מתרצת הגמרא: מהו דתימא צעריה הוא
 112

1 אדם שמימא פקרות של חבירו והזיקו בזה ונת, לא קנסו את בנו
 2 אחריו לשלם את הנזק הזה. שואלת הגמרא: מאי מעמא אין הבן
 3 מחויב בזה. משיבה הגמרא: כיון שהיזק שאינו ניכר, לא שמייה היזק
 4 – אינו נחשב נזק שיתחייב עליו המזיק לשלמו מדין חיוב מזיק
 5 מדאריייתא, ובאן אין הנזק ניכר, שהלא הטירות מונחות לפנינו ואין
 6 הנזק של הטומאה ניכר בהם, והיובו של המזיק עצמו לשלם אינו
 7 אלא משום קנסא דרבנן, ולכן לדידיה שהזיק בעצמו קנסו רבנן,
 8 אבל לבריה – את בנו לא קנסו רבנן.

משנה

10 המשנה מביאה מעשים שהטילו מום בבכור ומבארת מתי הותר
 11 להשחט ומתי לא: מעשה בבכור זכר של רחלים זקן ושערו מדיולדל
 12 – תלוי מסביבו, משום שלא נגזר מעולם כדן בכור האסור בגיזה,
 13 וראהו קסדור [ממונה] אחד גוי, ואמר מה טיבו של זה שהניחו
 14 אותו להזקין כל כך ולא שחטוהו עד עכשיו. אמרו לו, בכור הוא
 15 ואינו נשחט אלא אם כן היה בו מום. כששמע זאת נמל פיגום
 16 [רומח] וצרם [פגם] את אוננו ועשאו בעל מום. וכן המעשה לפני
 17 חכמים והתירו לשוחטו, משום שודאי לא היתה כוונתו של הגוי היה
 18 להתירו, שהרי לא ידע שעל ידי המום שיטיל בו ישחט, אלא חשב
 19 שיהיה לו היתר להשחט רק כאשר יפול בו מום מאליו ולא על ידי
 20 אדם. ואחר שהתירו הלך הקסדור וצירם אוננו בכורות אחרים כדי
 21 להתירם כמו את הראשון, ואסרו חכמים לשחוט את שאר הבכורות
 22 מחמת מומים אלו.

23 המשנה מביאה מעשה נוסף באותו ענין: פעם אחת היו תינוקות בני
 24 ישראל משחקין בשדה, וקשרו זנבי טלאים זה בזה, ומחמת כן
 25 נפסקה זנבו של אחד מהם ונעשה בכך בעל מום, והרי [ונמצא
 26 שבעל הזנב החתוך] הוא בכור, וכן המעשה הזה לפני חכמים
 27 והתירו כיון שלא לכך היתה כוונת התינוקות. ראו התינוקות
 28 שהתירו, הלכו וקשרו זנבות בכורות אחרים כדי שיפסק זנבם ויהיו
 29 בעלי מום וישחטו, ואסרו חכמים לשחוט אותם בכורות כיון שנעשה
 30 בהם המום בכוונה להתירם.

31 אומרת המשנה: זה הכלל, כל שהוא לדעתו – בכל אופן שמשל
 32 המום הטילו בכוונה להתירו בשחיטה, אסור לשוחטו על אותו מום,
 33 ובכל אופן שהטילו שלא לדעתו – שלא בכוונה להתירו, מותר
 34 לשוחטו על אותו מום.

גמרא

35 שנינו במשנה: שפעם אחת נטל קסדור פיגום וצרם און בכור
 36 והתירוהו חכמים, ופעם אחרת היו בו תינוקות משחקין בשדה
 37 וקשרו זנבי טלאים זה בזה ונפסקה זנבו של אחד מהם, והרי הוא
 38 בכור, ובא מעשה לפני חכמים והתירו.
 39

40 הגמרא מבארת מדוע צריכה המשנה להביא שני מקרים שדינם שוה.
 41 אומרת הגמרא: וצריכא להביא שני מעשים אלו בקסדור ובתינוקות
 42 אף שניהם מלמדים אותנו שאם הוטל המום שלא בכוונה להתירו
 43 הרי הוא מותר, ולא די להביא רק מעשה אחד, משום דאי אשמעינן
 44 רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי עובד בוכבים מותר, היינו
 45 אומרים שכך הדין משום דלא חששו מחמת היתר זה אתי למיכרף
 46 – יתרגל הגוי הזה לעבור על איסור הטלת מום בקדשים מבאן ואילך,
 47 כיון שמכך שיתרגל הגוי לעשות איסורים לא איכפת לנו שהרי רגיל
 48 הוא לעבור על איסורים. אבל כאשר נעשה המום על ידי קסן
 49 ישראל, דאיתי למיכרף – שיש חשש שאם נתיר את הבכור הוא
 50 יתרגל בכך ויבוא להטיל מום בקדשים גם לאחר שיגדל, אימא לא
 51 התירו את הבכור שהטיל בו מום.

52 וכן להיפך, אי אשמעינן רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי
 53 קסן מותר, היינו אומרים שהוא משום דלא אתי לאיחלופי בנדול
 54 – שהרואה שהתירו חכמים בכור מחמת מום שבא על ידי קסן לא
 55 יטעה לומר שגם כאשר הוטל מום על ידי גדול יהיה מותר, משום
 56 שידעים שאין להשוות קסן שאין בו דעת לגדול, אבל כאשר נעשה

1 דְּמִדְבָּר – היינו אומרים שגם באופן שבעט בו לאחר רדיפה לא היתה
2 כוונת הבעוט להטיל בו מום אלא שזכור במה שציערו איל זה כאשר
3 רדף אחריו ולכן בעט בו, ונתירנו על ידי מום זה, קָא מְשַׁמַּע לָן רב
4 פפא שלא אומרים כן ואין להתירו.

5 אִיבָא דְאָמְרִי, אָמַר רַב פֶּפְא, לֹא תִימָא בְּשַׁעַת רְדִיפָה אִין, אֲבָל
6 שְׁלֵא בְּשַׁעַת רְדִיפָה לֹא – אל תאמר שרק כאשר בעטו לבכור בשעת
7 רדיפה אנו מתירים אותו, אבל כשבעטו לאחר רדיפה אינו מותר,
8 אֱלָא אֲפִילוּ כִּאֲשֶׁר בַּעֲטוּ לְאַחַר רְדִיפָה, נְמִי הוּא מוֹתֵר.

9 שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא. משיבה הגמרא: צַעֲרִיהּ [הוא] דְּמִדְבָּר
10 – הבעוט נזכר במה שציערו איל זה כאשר רדף אחריו ולכן בעט בו
11 ולא בכדי להתירו, ולכן יש להתירו.

12 הגמרא מביאה ומבארת היתר הטלת מום בבכור לפני שנולד: אָמַר
13 רַב יְהוּדָה, מוֹתֵר לְהַטִּיל מוֹם בְּבָכוֹר קוֹדֵם שֵׁיצָא לְאִוִּיר הַעוֹלָם,
14 כדי שיהיה מותר לשוחטו ולא יצטרכו להמתין עמו עד שיפול בו
15 מום. וטעם ההיתר הוא כיון שאין הבכור קדוש בעודו ברחם אלא רק
16 בלידתו מתקדש, שנאמר (דברים טו ט) 'כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד', ורק מעת
17 שמתקדש חל איסור להטיל בו מום.

18 אָמַר רַבָּא, נְדִיאָא בְּאוּדְנִיָּה – בבכור של גדי עזים יכול להטיל בו מום
19 באוזנו לפני שיצא רוב ראשו ויחשב כילוד וקדוש, כיון שאזניו
20 ארוכות ויוצאות ונראות לפני רוב ראשו. אִימְרָא בְּשִׁפּוֹתֶיהָ –
21 בבכור של שה כבשים יכול להטיל מום לפני לידתו בשפתיו כיון שהן
22 נראות בתחילת לידתו, אך באוזניו שהן קצרות אינו יכול להטיל מום
23 לפני שיצא רוב ראשו.

24 אִיבָא דְאָמְרִי, אִימְרָא נְמִי בְּאוּדְנִיָּה – גם בבכור של שה יכול להטיל
25 מום באוזנו, אִימְרָא דְרַדְרִי צַדְעִי נֶפֶק – אנו אומרים שהוא יוצא דרך
26 צידי ראשו ונראית אזנו קודם שיצא רוב ראשו.

27 מום המתיר בכור לשחיטה הוא רק מום גלוי כמו פיסח ועיור, ככתוב
28 בתורה (דברים טו כא-כב) 'וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פִּסַּח אוֹ עוֹר כֹּל מוֹם רָע לֹא
29 תִּבְחָנוּ לָהּ אֱלֹהֶיךָ, בְּשַׁעֲרֶיךָ תֵּאכְלֶנּוּ. הַגְּמָרָא מְבַאֵר אֵלּוּ מוֹמִים
30 בתוך הפה נחשבים גלויים: אָמַר רַבָּא, בְּכוֹר שֶׁנֶּפֶל מוֹם בְּתוֹךְ פִּי,ו,
31 אֲכָל וְלֹא מִיָּחֳיוּ – כאשר הוא אוכל שפותח את פיו מנט לא רואים
32 את המום, אֲבָל פְּעִי וּמִיָּחֳיוּ – כאשר הוא פותח את פיו הרבה לצעוק
33 נראה המום, הוּי מוֹמָא ואין צריך שיראה המום בעת אכילתו.

34 מקשה הגמרא: מַאי קָא מְשַׁמַּע לָן, הרי הַיְנִינָא במשנה (לקמן
35 טז) כשמנתה את המומים בבכור, הַחוּטִין הַחִיצוֹנוֹת – החניכיים
36 הקדמיות שתחת החוטם, שְׁנַפְנָנִי – שנחסר מהם מעט, וְשִׁנְנָנִי
37 – או שנחתכו ברחבן מלמעלה כעין סדק ולא נחסר מהם כלום,

38 הרי זה מום כיון שמומים הללו גלויים ונראים. וכן החוטין
39 הַפְּנִימִיּוֹת – החניכיים האחוריות שהשיניים הגדולות והטוחנות
40 את האוכלן קבועות בהם, שְׁנַעֲקָרוּ לגמרי ממקומם, הרי אלו
41 מומים. מפרשת הגמרא את קושייתה על רבא: מַאי טַעְמָא
42 שאפילו עקירת חניכיים הפנימיות נחשבת מום, לָאוּ מִשּׁוּם דְּכִי
43 פְּעִי מִיָּחֳיוּ שכאשר הבכור פותח פיו לצעוק החסרון ההוא נראה
44 אף שאינו נראה כאשר רואה פותח פיו מעט רק כדי לאכול.

45 ואם כן לשם מה הוצרך רבא לומר את דבריו. מתרצת הגמרא:
46 אָמַר רַב פֶּפְא, רַבָּא נְמִי טַעְמָא דְּמִתְנִיתִין מְפָרֵשׁ – רבא
47 בא רק לפרש את טעם דין המשנה הזו, מַאי טַעְמָא נֶעְקְרוּ
48 הוּי מוֹמָא אף שאין המום נראה מבחוץ בשעה שפותח פיו
49 לאכול, מִשּׁוּם דְּכִי פְּעִי מִיָּחֳיוּ ודי בזה להיחשב מום גלוי
50 המתיר את הבכור.

משנה

51 כדי להתיר בכור להשחט וליאכל צריך שיהיה בו מום, אך להטיל בו
52 מום אסור מדאורייתא כמו שדרשו (לעיל א) מן הכתוב (ויקרא כב כא) 'כֹּל
53 מוֹם לֹא יִהְיֶה בו', וכאשר עבר אדם והטיל מום בבכור קנסו חכמים
54 שלא לשוחטו כמבואר במשנה לעיל (ד.).

55 משנתינו עוסקת בנאמנות האדם לומר שהמום נפל מעצמו ולא בידי
56 אדם: כֹּל הַמוֹמִין הָרְאוּיִן לְבֹא בְיַד אָדָם – שאדם יכול לעשותם,
57 ואינם נעשים בידי שמים כמו רגל נוספת או שינוי בגודל האברים,
58 רוּעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין לומר שנעשו מעצמם ולא על ידי אדם, אבל
59 רוּעִים בְּהֵנִים אִינִן נֶאֱמָנִין, כיון שהם חשודים שהם הטילו את המום
60 בעצמם. ובגמרא תתבאר כוונת המשנה מי הם רועי ישראל ומי הם
61 רועי כהנים, והטעמים מדוע הם נאמנים או אינם נאמנים. רַבֵּן שְׁמַעוֹן
62 בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נֶאֱמָן הוּא – כהן, להעיד על בכור של חֲבִירוֹ
63 שהמום נפל בו מעצמו ולא בידי אדם, וְאִין נֶאֱמָן להעיד כן על בכור
64 שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הַחֲשׂוֹד עַל הַדְּבָר לֹא דָנּוּ וְלֹא מְעִידוֹ,
65 ולכן אין כהן נאמן להעיד כלל בענין זה לא על בכור של עצמו ואף
66 לא על של חבירו.

גמרא

67 הגמרא מבארת מי הם רועי ישראל ורועי כהנים שבמשנה ומדוע הם
68 נאמנים או אינם נאמנים. אומרת הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, הָד
69 אָמַר שהמשנה שאמרה רוּעֵי יִשְׂרָאֵל, כוונתה לרועים ישראלים,
70 שאפילו כשהם בִּי כְהֵנִים – רועים בבית הכהנים את בהמות הכהנים,
71 נֶאֱמָנִין הם להעיד על הבכור של הכהנים שהמום שבו נפל מעצמו
72 ולא בידי אדם. והטעם שנאמנים הוא משום שֶׁלְלִינְיָא וְ- (לטעימה)
73 לֹא חִיִּישִׁין – איננו חוששים וחשודים שישראל זה העובד אצל הכהן
74 מעיד בשקר שמום זה נפל מעצמו כדי להתירו בכדי שאדונו הכהן
75 יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. ומה שאמרה המשנה רוּעֵי כְהֵנִים
76 אין נאמנין, כוונתה שרועים כהנים הרועים בִּי יִשְׂרָאֵל – בבית
77 ישראל את בהמות ישראל, אִין נֶאֱמָנִין להעיד על בכור של ישראל
78 שהמום שבו נפל מעצמו ולא בידי אדם, כיון שהכהן הרועה חשוד
79 שהוא עצמו הטיל בו את המום, שכן מֵימַר אָמַר – אומר הוא לעצמו
80 בִּין דְקָא מְרַחֵמָא בֵּיה לֹא שְׂבִיק לְדִידִי וְיִהִיב לְאַחֲרֵינִי – כיון שאני
81 טורח בבכור לא יעזוב אותי הישראל ויתן אותו לכהנים אחרים אלא
82 יתננו לי. וְמִסְתַּבֵּר שֶׁהוּא תְרִין שִׁבְחָן רוּעָה אינו נאמן להעיד לְבִהֵן
83 אחר על בכורו שהמום שבו נפל מאליו, משום דְּחִיִּישִׁין לְגוּמְלִין –
84 שחוששים שאומר הרועה הכהן, אעיד היום על הבכור של כהן זה
85 שנפל בו המום מעצמו והוא מותר, כדי שלמחר כשיתן לי ישראל
86 בכור תם ואטיל בו מום, יגמול לי הכהן הזה ויעיד על שלי שמאליו
87 נפל בו המום. וְאֵתָא רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמִימַר שְׂכֵהוּ נֶאֱמָן הוּא
88 להעיד על בכור שֶׁל חֲבִירוֹ כהן בין שהוא רבו ובין שהוא סתם אדם
89 משום שלא חוששים לגומלין, וְאִינוּ נֶאֱמָן הכהן להעיד על בכור שֶׁל
90 עַצְמוֹ משום שיש לחשוד שהטיל בו מום בעצמו ומשקר כדי להתירו.
91 וְאֵתָא רַבִּי מֵאִיר לְמִימַר שֶׁהַחֲשׂוֹד עַל הַדְּבָר לֹא דָנּוּ וְלֹא מְעִידוֹ,
92 ולכן כהן בכל אופן אינו נאמן להעיד בענין זה כיון שהוא חשוד
93 להטיל מום בבכור.

94 וְהָד אָמַר, שכונת המשנה היא שרוּעֵי בְהֵמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהֵן
95 (–הרועים) בְּהֵנִים, כלומר אפילו אם הם כהנים, הרי הם נֶאֱמָנִין
96 להעיד שהמום שבו נפל מעצמו, משום שלרועה עצמו לא תהיה
97 תועלת מכך שהוא ישקר, והוא

59 מלהעיד על הבכור, אם כן אין מי שיעיד על מום במעשר, כיון שכל
60 הישראלים חשודים.
61 הגמרא מבררת את ראיית רב נחמן. תמזה הגמרא: **מַעֲשֵׂר** – וכי על
62 מעשר בהמה יש מקום לשאול הכיצד נאמן בעליו שנפל בו מום
63 מאליו, הרי במעשר בהמה ודאי הבעלים **מְהִימֵן**, משום **דְּאִי בְּעֵי**
64 **שְׂרֵי בֵיה מוּמָא כְּבוּלִיה עֲדָרִיה** – שאם היה רוצה הבעלים להתירו
65 לעצמו, היה יכול לעשות זאת בהיתר, והיינו להטיל מום בכל עדרו
66 קודם שמונה אותם שעדיין לא קדש העשירי ואינו מטיל מום
67 בקדשים, וכיון שיכול לעשות כן, הרי הוא נאמן לומר שמום זה נפל
68 מעצמו.
69 הגמרא מיישבת שרב נחמן הוכיח באופן אחר: **אֵלָא**, ראיית רב נחמן
70 שהבעלים הישראל נאמן להעיד על ספק בכור, אינה ממעשר בהמה
71 אלא מספק בכור עצמו, וכך הוא הוכיח, אם תאמר שבעליו הישראל
72 של ספק בכור חשוד, יקשה, **סָפֵק בְּכוֹר לְדַעַת רַבִּי מְאִיר הַסּוּבֵר**
73 שהחשוד על הדבר אינו יכול להעיד עליו אפילו לאחרים, **מִי מְעִיד**
74 **עָלָיו**, הרי אם נאמר שגם ישראלים חשודים עליו כאשר הם בעליו,
75 אם כן נעשו כל ישראל חשודים בדבר אפילו כאשר אין הספק בכור
76 שלהם ולא יוכלו להעיד עליו. אלא ודאי מוכח שרק כהנים חשודים
77 להטיל מום ואילו ישראלים אינם חשודים בזה כלל.
78 מוסיפה הגמרא לבאר: **וְכִי תִימָא הָכִי נִמְי דְלִית לִיה תְּקִנְתָּא** – וכי
79 תאמר שאין ראייה מספק בכור לדעת רבי מאיר, משום שלדעתו
80 באמת אין לו היתר כיון שאין מי שיעיד עליו מאחר שכל ישראל
81 חשודים בדבר, **וְהִתְנֵן (לעיל יח) שְׁהִיה רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בַּל שְׁחֵלְפִין**
82 **בְּיַד בְּהֵן פְּטוּר מִן הַמַּתְנִתּוֹת** – בכל אופן שיש ספק בכור ביד ישראל
83 וכנגדו נטל הכהן ספק בכור אחר, כגון שנולדו שני זכרים ואין ידוע
84 איזה מהם הוא הבכור, שהדין הוא שנטל הכהן אחד מהם והשני
85 נשאר לישראל, פטור הישראל מלתת מאותו שבידו מתנות כהונה
86 וזרוע ולחיים וקִיבָה לכהן, משום שעשו את הכהן שקיבל את
87 הבהמה שנתערבבה בהמה זו, כאילו זכה בהמה זו. **וְרַבִּי מְאִיר**
88 **מְחַיֵּב אֶת הַיִּשְׂרָאֵל לִיתֵן מִן הַסֵּפֶק בְּכוֹר הַנִּמְצָא בִּידו מִתְּנוּת כְּהוֹנָה**.
89 הרי שרבי מאיר סובר שספק בכור שהומם יש היתר אכילה, שאם
90 לא כן לא היה מחייב לתת ממנו זרוע לחיים וקִיבָה לכהן, ואם כן אי
91 אפשר לומר שאין לו תקנה מחמת שאין מי שיעיד על מומו שנפל בו
92 מאליו, **אֵלָא שְׁמַע מִינָהּ שֶׁבְּעָלִים יִשְׂרָאֵלִים שֶׁל סֵפֶק בְּכוֹר מְעִידִין**
93 **עָלָיו**, ואם כן מוכח שדווקא כְּהֵנִים הוּא דְחֻשְׁרֵי אֲמוּמֵי אֲבֵל יִשְׂרָאֵל
94 **לֹא חֻשְׁרֵי אֲמוּמֵי**.
95 הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה בענין עדות בני הבית: **אֵיתְמַר,**
96 **רַב נְחֻמָּן אָמַר, הֶלְכָה כְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל שֶׁבְּכוֹר הַנִּמְצָא בְּבֵית**
97 **כֶּהֱן וְנִפְל בּו מוֹם, אֲפִילוּ בְּנו וּבְתוּ שֶׁל הַכֶּהֱן מְעִידִים עָלָיו שֶׁנִּפְל**
98 **מֵעֲצָמוֹ. אֶךְ רַבָּא אָמַר, הֶלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁאֲפִילוּ עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים מְבִנִי**
99 **בֵּיתוֹ שֶׁל הַכֶּהֱן אֵינֶם מְעִידִים עָלָיו מִשּׁוּם שֶׁהֵם חֹשְׁדִים לְהַטִּיל מוֹם**
100 **בְּבָכוֹר כְּדִי שִׂיאֲכֵלו מִמֶּנּוּ עִם בַּעַל הַבֵּית.**
101 הגמרא מבררת את דעת רבא. מקשה הגמרא: **וְיָמֵי אָמַר רַבָּא הָכִי**
102 **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסִי שֶׁאֵין בְּנֵי הַבֵּית נֹאמְנִים לְהַעֲדֵי עַל הַבְּכוֹר שֶׁבְּבֵית**
103 **כֶּהֱן שֶׁהִמּוּם נִפְל בּו מֵאִלּוּ, וְהָאָמַר רַבָּא, שְׂכָאֲשֶׁר בְּעָלָיו שֶׁל הַבְּכוֹר**
104 **עוֹמֵד עִמָּנוּ בְּחוּץ, וְנִכְנָס הַבְּכוֹר לְבֵית שְׁלֹם וְיִצְחָק חֲבוּל, שְׁבֹאוֹפֵן**
105 **כּוּה יָדוּע לָנו שֶׁלֹא הַבְּעָלִים הִטִּילוּ בּו אֶת הַמּוּם אֲלֵא נִפְל מֵאִלּוּ,**
106 **מְעִידִין עָלָיו אוֹתָם שֶׁבְּבֵית, הֲרִי שָׂרֵק בְּבַעֲלִים עֲצָמוֹ חוֹשְׁדִים וְלֹכֵן דִּי**
107 **שְׁהוּא יְהִידָה עִמָּנוּ, אֶךְ בְּשֹׂאֵר בְּנֵי הַבֵּית אֵין חוֹשְׁדִים שֶׁאֲחָד מֵהֶם הִטִּיל**
108 **בּו מוֹם בְּבֵית, וְכִדְעַת רַבֵּן שְׁמַעוֹן. וְאֵיךְ כֵּאֵן פִּסְק רַבָּא כְּרַבִּי יוֹסִי**
109 **חוֹשְׁדִים אֲפִילוּ בְּשֹׂאֵר בְּנֵי הַבֵּית. מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵימָא שְׂרַבָּא**
110 **אֲמַר שְׁבַעֲמִידִים עָלָיו לְהַתִּירוֹ, כֹּאֲשֶׁר כָּל בְּעָלִים עוֹמְדִים עִמָּנוּ בְּחוּץ,**
111 **גַּם בְּנֵי וּבְנוֹתָיו וְאוֹ מְעִיד הַרְעוּהָ שֶׁבְּבֵית שְׁהוּמָם מֵאִלּוּ וְלֹא חֻשְׁרֵי**
112 **שְׁהוּמָם כְּבוּנָה.**
113 שואלת הגמרא: **אִי הָכִי מְאִי לְמִימָא מֵאֲחַר שֶׁהַבְּעָלִים וְכֵל בְּנֵי**
114 **בֵּיתוֹ עוֹמְדִים עִמָּנוּ בְּחוּץ וְלֹא הֵם הִטִּילוּ אֶת הַמּוּם, וְדֹאֵי שִׂוְכֵל**
115 **הַרְעוּהָ לְהַעֲדֵי עָלָיו שֶׁנִּפְל מֵאִלּוּ, וְכִי מִי יִטִּיל בּו מוֹם כְּבוּנָה. מִתְּרַצַּת**
116 **הַגְּמָרָא: יֵשׁ בְּדִין זֶה חִידוּשׁ, מְהוּ דְתִימָא נִיחּוּשׁ לְחֻשְׁרָא – נַחֲשׁוּשׁ**

1 **מִימַר אָמַר** – אוֹמֵר לְעַצְמוֹ, הֲרִי בַעַל הַבְּכוֹר לֹא שְׂכִיב צְרוּקָא
2 **מְרַבֵּן וְהֵיב לְדִידֵי** – לא יעוּב מִלִּיתֵן אֶת הַבְּכוֹר לְתַלְמִיד חֲכֵם
3 וִיתְנֵנוּ לִי שֶׁאֵין עִם הָאֶרֶץ. וְלֹכֵן אֵין לַחֲשׁוֹשׁ שִׁיעִיד עָלָיו לְשִׁקֵּר בְּחִינָם.
4 אֲבֵל רוּעֵי בְּהֵמוֹת שֶׁל כְּהֵנִים וְהֵן (–הַרְעוּעִים) יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמַר אֲפִילוּ
5 הַרְעוּעִים יִשְׂרָאֵלִים, אֵינִן נֹאמְנִין דְּהֻשְׁיִין לְלִגְיָמָא – מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ
6 חוֹשְׁשִׁים שִׂישְׂרָאֵל זֶה מְעִיד בְּשִׁקֵּר כְּדִי לְהַתִּירוֹ בְּחוֹשְׁבוֹ שֶׁהַכֶּהֱן יִזְמִינוּ
7 לְאֲכֹל עִמּוֹ מִבְּשַׂר הַבְּכוֹר. וְכָל שֶׁכֵּן בְּהֵן לְבָהֵן (רְלָא), דְּהֻשְׁיִין
8 לְגוּמְלִין וְהֻשְׁיִין לְלִגְיָמָא – שִׁישׁ לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁהוּא מִשְׁקֵר מִחֲמַת שֶׁתִּי
9 סִיבּוֹת, גַּם כְּדִי שֶׁלְּמַחֵר יִגְמּוֹל לוֹ הַכֶּהֱן בַּעַל הַבְּכוֹר הַזֶּה וְיַעֲדֵי עַל
10 בְּכוֹר שֶׁל הַכֶּהֱן הַרְעוּהָ (שִׁיִּקְבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל) לְהַתִּירוֹ, וְגַם כְּדִי שֶׁבַע
11 הַבְּכוֹר יִזְמִינוּ לְאֲכֹל עִמּוֹ מִבְּשַׂר הַבְּכוֹר. וְאֵתְמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֵּן
12 גַּמְלִיאֵל לְמִימַר שְׁנֵאֲמֵן הוּא הַכֶּהֱן לְהַעֲדֵי עַל בְּהֵמוֹת שְׁלֵךְ הַכִּבְדִּי
13 וְאִדּוּנּוֹ הַכֶּהֱן מִשּׁוּם שֶׁלֹא חוֹשְׁשִׁים לֹא לְגוּמְלִין וְלֹא לְלִגְיָמָא, וְאֵינוֹ
14 נֹאמֵן עַל שְׁלֵךְ עֲצָמוֹ שֶׁמֵּא הוּא מִשְׁקֵר כְּדִי לְהַתִּירוֹ. וְאֵתְמַר רַבִּי מְאִיר
15 לְמִימַר שֶׁתְּחַשְׁדוּ עַל הַדְּבָר לֹא דָנוּ וְלֹא מְעִידוּ, וְכִיוֹן שֶׁהַכֹּהֲנִים
16 חֹשְׁדִים עַל הַבְּכוֹרוֹת, אֵין כֶּהֱן נֹאמֵן לְהַעֲדֵי כָלל בְּעֵנִין זֶה.
17 הַגְּמָרָא מְבַרֶרֶת בְּמֵה נַחֲלָקוּ תְנֵא קַמָּא וְרַבִּי מְאִיר לְפִי הַפִּירוּשׁ
18 הָרֵאשׁוֹן. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: **בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר שְׁכוּנַת תְנֵא קַמָּא**
19 **שְׂרוּעֵי בְּהֵמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהֵן (–הַרְעוּעִים) כְּהֵנִים, נֹאמְנִין וְהַפִּירוּשׁ**
20 **הַשֵּׁנִי הַנּוֹכַח לְעַלְיוֹ, הֵינִינוּ דְאֵתְמַר רַבִּי מְאִיר לְמִימַר שֶׁתְּחַשְׁדוּ עַל**
21 **הַדְּבָר לֹא דָנוּ וְלֹא מְעִידוּ וְאֵין הַרְעוּהָ הַכֶּהֱן נֹאמֵן לְהַעֲדֵי עַל בְּהֵמוֹת**
22 **הַיִּשְׂרָאֵל. אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר שְׁכוּנַת תְנֵא קַמָּא רוּעֵי כְּהֵנִים בִּי**
23 **יִשְׂרָאֵל – שְׁכֹהֲנִים הַרְעוּעִים בְּהֵמוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵין נֹאמְנִין, כְּלוּמַר**
24 **שֶׁאֵין הַכֶּהֱן מְעִיד אֲפִילוּ לְאַחֲרִים וְהַפִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן הַנּוֹכַח לְעִילוֹ, אִם**
25 **כֵּן מְאִי אֵתְמַר רַבִּי מְאִיר לְאֲשַׁמְעֵינּוּ, הֵינִינוּ תְנֵא קַמָּא. מִתְּרַצַּת**
26 **הַגְּמָרָא: לְפִירוּשׁ זֶה אֵיכָּמָא בִּינְיָיְהוּא בֵּין דְּעוֹת תְנֵא קַמָּא וְרַבִּי מְאִיר אֶת**
27 **דִּינוֹ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹסָאֵי הַמְּבֹאֵר לְהֵלֵךְ. דְּתִנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן**
28 **קַפּוֹסָאֵי אוֹמֵר, כְּבוֹר הַנִּמְצָא בִּי כֶּהֱן – בְּבֵית כּוּה, צְרוּךְ שִׂיבּוּאוֹ**
29 **שְׁנִים מִן הַשּׁוּק לְהַעֲדֵי עָלָיו שֶׁהִמּוּם נִפְל בּו מֵעֲצָמוֹ, וְאֲפִילוּ אִם**
30 **אוֹתָם שְׁנִים הֵם כְּהֵנִים, אֶךְ כְּהֵנִים שֶׁבְּבֵיתוֹ אֵינֶם נֹאמְנִים. בְּכֵן שְׁמַעוֹן**
31 **בֶּן נְמִלְיָאֵל אוֹמֵר, אֲפִילוּ בְּנו וְאֲפִילוּ בְּתוֹ שֶׁל הַכֶּהֱן בַּעַל הַבְּכוֹר**
32 **נֹאמְנִים. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ, אֵין**
33 **מְעִידִין עָלָיו מִשּׁוּם שֶׁכֵּל בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל הַכֶּהֱן חֹשְׁדִים לְהַטִּיל מוֹם**
34 **בְּבָכוֹר כְּדִי שִׂיאֲכֵלו מִמֶּנּוּ עִם בַּעַל הַבֵּית, אֲבֵל כֹּאֲשֶׁר הָעֵד הוּא**
35 **מִהַשּׁוּק, אֲפִילוּ אֶחָד מְעִיד וְאֵין צְרוּךְ שְׁנִים.**
36 כֹּאֲשֶׁר יֵשׁ סֵפֶק עַל בְּהֵמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵאֵם הִיא קְדוּשָׁה בְּקְדוּשַׁת בְּכוֹרָה
37 אוֹ לֹא, וְנִפְל בָּהּ מוֹם, יִדְּנָה כְּדִין כֵּל סֵפֶק מִמּוֹן שֶׁהִמּוּצִיא מִחִבְרֵי עָלָיו
38 הָרֵאִיָּה, וְכִיוֹן שֶׁאֵין יוֹכֵל כֶּהֱן לְהוֹצִיאָה מִיַּד בְּעִלְיָה הַיִּשְׂרָאֵל, אוֹכֵלָה
39 הַיִּשְׂרָאֵל.
40 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִחֻלּוּקַת מִי מְעִיד עַל סֵפֶק בְּכוֹר הַנִּמְצָא בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל,
41 שְׁהוּמָם מֵאִלּוּ. מְבַרֶרֶת הַגְּמָרָא: **כְּמָאן אוֹלָא הָא דְאָמַר רַב חֲסִדָּא**
42 **אָמַר רַב כְּמִינָא, שֶׁסֵּפֶק בְּכוֹר שְׁנוּלָד בִּי יִשְׂרָאֵל וְדִינוֹ שֶׁהַיִּשְׂרָאֵל**
43 **אוֹכֵלו כֹּאֲשֶׁר הוּא בַעַל מוֹם, צְרוּךְ שְׁנִים מִן הַשּׁוּק לְהַעֲדֵי עָלָיו**
44 **שֶׁנִּפְל בּו הַמּוּם מֵעֲצָמוֹ וְלֹא הוּטֵל בּו כְּבוּנָה, מִשּׁוּם שֶׁבְּעָלָיו חֹשׁד**
45 **שֶׁהִטִּיל בּו מוֹם כְּדִי לְהַתִּירוֹ לוֹ, כְּמָאן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַפּוֹסָאֵי**
46 **שֶׁאֵמַר שֶׁעַל בְּכוֹר הַנִּמְצָא בְּבֵית כְּהֵנִים צְרִיכִים לְהַעֲדֵי שְׁנִים מִהַשּׁוּק,**
47 **וְכֵן גַּם עַל סֵפֶק בְּכוֹר הַנִּמְצָא בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, צְרִיכִים לְהַעֲדֵי שְׁנִים**
48 **מִהַשּׁוּק.**
49 **רַב נְחֻמָּן אָמַר, סֵפֶק בְּכוֹר הַנִּמְצָא בְּבֵית יִשְׂרָאֵל, הַבְּעָלִים מְעִידִין**
50 **עָלָיו וְאֵין חוֹשְׁדִים שֶׁהֵם מִשְׁקֵרִים מִשּׁוּם שֶׁלֹא נַחֲשָׁדוּ בְּהַטִּלַּת מוֹם**
51 **אֲלֵא כְּהֵנִים אֶךְ יִשְׂרָאֵלִים לֹא נַחֲשָׁדוּ בּוה וְאֲפִילוּ בְּאוֹפֵלו שְׁאוּכֵלו**
52 **הַיִּשְׂרָאֵל כִּגוֹן סֵפֶק בְּכוֹר. וְרֵאִיָּה לֵכָךְ, דְּאִי לֹא תִימָא הָכִי, אֲלֵא**
53 **תֹּאמַר שֶׁכֵּל אָדָם שֶׁהַבְּהֵמָה תְּהִידָה שֶׁלּוֹ אִם נִפְל בָּהּ מוֹם אֵינוֹ נֹאמֵן**
54 **לְהַעֲדֵי שְׁהִמּוּם נִפְל מֵעֲצָמוֹ, יִקְשָׁה, מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְרַבִּי מְאִיר מִי**
55 **מְעִיד עָלָיו שֶׁהִמּוּם נִפְל בּו מֵעֲצָמוֹ וְאֵינוֹ קְדוּשׁ לְהִיִּקְרַב, הֲרִי כֵּל אָדָם**
56 **שֶׁעִישַׂר בְּהֵמוֹתָיו, כִּיוֹן שֶׁהוּא בְּעָלָיו שֶׁל הַמַּעֲשֵׂר הוּא חֹשׁד לְהַטִּיל**
57 **בְּמַעֲשֵׂרוֹ מוֹם, וְלְדַעַת רַבִּי מְאִיר כֵּל הַחֹשׁד עַל דְּבַר הַנוֹגַע לוֹ, אֵינוֹ**
58 **מְעִיד עָלָיו אֲפִילוּ לְאַחֲרִים, כְּמוֹ שֶׁרֵאִינוֹ לְעִיל שֶׁפִּסַּל אֶת כָּל הַכְּהֵנִים**

ביאור בדרך אפשר

1 שנמשך במוחקין, בחינת בינה נמשך גם במדות עד ליסוד שהוא
 2 היסוד ממשיך במלכות (וראה הערה 67). והינו, שהמשכת היסוד
 3 הוא על-ידי המדות דוקא, וכמו שכתוב אלה תולדות יעקב
 4 יוסף, שיוסף בחינת היסוד מקבל מיעקב בחינת התפארת, הספירה
 5 שמשלכת בתוכה חסד וגבורה,
 6 עיקר המידות. וזהו גם כן
 7 שענין אל-עליון גו'
 8 לבני בנייהם אומרים
 9 בברכת אבות דוקא, לפי
 10 שהמשכה בייסוד
 11 הממשיכה את הגאולה, "ומביא
 12 גואל", היא על-ידי
 13 האבות, ובעקר על-ידי
 14 יעקב, בחיר האבות.⁶⁸
 15 וזהו ששמיני עצרת הוא
 16 המשך לחג הסכות ולכן
 17 נקרא 'שמיני' לימים הקודמים.
 18 ומכל-מקום הוא רגל
 19 בפני עצמו, לפי
 20 שהמשכת היסוד הוא
 21 מבחינת תפארת דוקא
 22 והיסוד מקבל ונחשב המשך
 23 לספירות שקדמו לו, אלא

ביאור בדרך אפשר

24 שעל-ידי היסוד הוא מגיע למעלה יותר ועד לדרגות שלמעלה
 25 מכל שייכות לספירות – "בפני עצמו".
 26 וכמו שהוא בענין שמיני עצרת, כן הוא גם בענין ימי
 27 חנכה, שפחנפה מאיר מעין הגלוי דלעתיד הוא בדורא
 28 הכי נעלית שבו שלמעלה
 29 משייכות לעולמות, דזהו ימי
 30 דחנכה תמניא אינון ימי
 31 חנוכה שמונה הם, שהוא
 32 מעין הגלוי דלעתיד, שאו
 33 יהיה כנור של שמונה
 34 נימין והמספר שמונה מורה על
 35 למעלה ממדידה והגבלה
 36 (כמבואר בתחילת המאמר),
 37 והוא בחינת פנימיות
 38 עתיק ממש כמו שהוא
 39 במקומו, וענין זה נמשך
 40 בימי החנוכה גם למטה
 41 בבחינת המלכות, ועל-
 42 ידי-זה גם בעולם הזה,
 43 היינו שגם בעולם הזה
 44 יהיה גלוי עצמותו
 45 יתברך ממש כמו שיהיה
 46 לעתיד לבוא.

שהוא ממשיך במלכות. והינו, שהמשכת היסוד הוא
 על-ידי המדות דוקא, וכמו שכתוב אלה תולדות יעקב
 יוסף, שיוסף מקבל מיעקב. וזהו גם כן שענין אל-
 עליון גו' לבני בנייהם אומרים בברכת אבות דוקא, לפי
 שהמשכה בייסוד היא על-ידי האבות, ובעקר על-ידי
 יעקב, בחיר האבות.⁶⁸ וזהו ששמיני עצרת הוא המשך
 לחג הסכות. ומכל-מקום הוא רגל בפני עצמו, לפי
 שהמשכת היסוד הוא מבחינת תפארת דוקא, אלא
 שעל-ידי היסוד הוא מגיע למעלה יותר. וכמו שהוא
 בענין שמיני עצרת, כן הוא גם בענין ימי חנכה,
 שפחנפה מאיר מעין הגלוי דלעתיד, דזהו יומי דחנכה
 תמניא אינון, שהוא מעין הגלוי דלעתיד, כנור של
 שמונה נימין, והוא בחינת פנימיות עתיק ממש כמו
 שהוא במקומו, וענין זה נמשך גם למטה בבחינת
 המלכות, ועל-ידי-זה גם בעולם הזה, היינו שגם בעולם
 הזה יהיה גלוי עצמותו יתברך ממש.

בבינה מבחי' פנימיות עתיק ממש – דלכאורה, פנימיות עתיק ממש אינו נמשך בבינה, וכנ"ל בפנימיות עתיק כמו שהוא בפנימיות חו"ב הוא למטה יותר מפנימיות עתיק ממש (המו"ז). (68) ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב. שער הפסוקים להאריז"ל תולדות כז, כה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

1 שהרועה עצמו שהיה בבית הטילו בכוונה, קא משמע לן רבא שאין
 2 מקום לחשד זה.
 3 הגמרא פוסקת הלכה בענין עדות בני הבית. פוסקת הגמרא:
 4 והלכתא פרבן שמעון בן גמליאל שאפילו בנו ובתו של הכהן בעל
 5 הבכור מעידים עליו שהמום נפל בו מעצמו. ודוקא בנו ובתו יכולים
 6 להעיד, אבל אשתו לא. שואלת הגמרא: מאי טעמא. משיבה
 7 הגמרא: אשתו כגופו דמי – נחשבת, וכמו שהוא אינו מעיד על
 8 בכורו כך אשתו אינה מעידה עליו.
 9 הגמרא מביאה קושיא על שיטת רבי מאיר: אמר ליה רב פפא

10 לאבני, לרבי מאיר דאמר במשנתנו (לעיל ע"א) שהחשוד על הרב
 11 לא דנו ולא מעידו, וקאמר רבי מאיר שהחשוד לרב אחד חשוד
 12 לכל התורה בוליה (לעיל ל), נמצא שכהנים החשודים על הטלת מום
 13 בבכור חשודים לכל התורה, ואם כן כהנים הכי נמי דלא היינו דינא
 14 – וכי כהנים פסולים לדון דין מחמת שהם חשודים לכל התורה,
 15 והחשוד על הדבר אינו יכול להיות דין בענין זה, והק"ב (דברים כא
 16 ה) ונגשו הכהנים וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, הרי מפורש
 17 שהכהנים הם הדיינים.